

Udržateľnosť obchodného modelu slovenských bánk

Najväčším zdrojom zisku slovenských bánk je už tradične úrokový diferenciál plynúci predovšetkým z transformácie vkladov klientov do úverov. Udržateľnosť ich obchodného modelu však významne ovplyvňuje prostredie nízkych úrokových sadzieb od momentu svetovej finančnej krízy. Spoločne so silnejúcou konkurenciou v bankovom sektore v boji o klienta dosahuje čistá úroková marža svoje historické minimá a naďalej klesá. Rast objemu poskytnutých úverov, nákladová optimalizácia bánk na strane ceny zdrojov i samotnej prevádzky a pokles nákladov na kreditné riziko čiastočne kompenzovali zníženú výnosovosť aktív v poslednej dekáde. Vďaka tomu mali banky možnosť vybudovať silnú kapitálovú pozíciu, čo je nevyhnutné pre ich fungovanie a stabilitu. Tieto opatrenia však nemajú nevyčerpatelný potenciál, čo predovšetkým v čase zvýšených kreditných nákladov môže zvýšiť zraniteľnosť bankového systému a finančnej stability.

Úvod

Dosahovanie zisku je účelom podnikania každého podnikateľského subjektu, banky nevynechávajú. Tie už z podstaty ich regulácie sú nútené byť ziskové, a to z dôvodu kumulácie kapitálu určeného na posilnenie odolnosti pre prípad strát z poskytnutého financovania subjektom reálnej ekonomiky ako i krytia cudzích zdrojov (predovšetkým vkladov), s ktorými operujú. Naopak, zníženie schopnosti generovať zisk znamená potenciálne ich pomalšiu samorekapitalizačnú schopnosť a obmedzenie ponuky úverovania. Uvedené platí ešte výraznejšie v podmienkach Slovenska, kedy lokálne banky sú z pohľadu získavania nového kapitálu odkázané takmer výlučne na kapitál generovaný vlastnou činnosťou (zisk), prípadne kapitál poskytnutý ich akcionármi. Získanie kapitálu na kapitálových trhoch od investorov ostáva vzhľadom na malý a nerozvinutý kapitálový trh a vlastnícku štruktúru bánk ťažko využiteľnou možnosťou.

Analytické komentáre nie sú oficiálnym stanoviskom Národnej banky Slovenska. Prezentujú názory analytikov odboru finančnej stability. Šírenie je povolené bez predchádzajúceho súhlasu, avšak s uvedením zdroja „Analytici finančnej stability“.

Ak je pokles ziskovosti sektorovým trendom, do ohrozenia sa môže dostať aj finančná stabilita. Po prvé, v čase výraznej, resp. dlhotrvajúcej krízy spojenej s nárastom rizika a nižším dopytom po úveroch, by nemuselo prichádzať ku dostatočnej kumulácii kapitálu použiteľného na krytie zvýšených kreditných strát. Po druhé, znížená ziskovosť motivuje banky hľadať zdroje výnosov v segmentoch a operáciách, ktoré boli pre banku vzhľadom na jej obchodný model a rizikový apetít do daného momentu neakceptovateľné z dôvodu vysokého rizika. Uvedené môže byť skreslene podporené i prostredím s klesajúcimi mierami zlyhania klientov, čoho sme dnes taktiež svedkami. S vyššou mierou akceptácie rizika je spojený vznik a zintenzívnenie rizika finančných nerovnováh, čo môže mať rovnako za následok oslabenie finančnej stability. Po tretie, dlhodobá znížená ziskovosť individuálnych bánk a snahy o ich nákladovú optimalizáciu môžu viesť ku konsolidácii bankového sektora, resp. transformácii neefektívneho obchodného modelu banky. Väčšie cezhraničné bankové skupiny to môže navyše motivovať k organizačnej transformácii jednotlivých dcérskych spoločností zahraničných bánk na svoje pobočky. Vyššia efektivita prevádzky a vynaloženého kapitálu z pohľadu akcionárov môže byť pri menšom počte účastníkov trhu sprevádzaná slabšou konkurenciou z pohľadu klienta. Pri nedobudovanej bankovej únii by odlev kapitálu do zahraničia mohol znížiť odolnosť bankového sektora a finančnej stability, a vytvoriť neistotu ohľadom dostupnosti financovania pre podnikový sektor a domácnosti.

Obchodný model

Banky sa zapájajú rôznou intenzitou do rôznych obchodných činností s rôznymi typmi protistrán. Vzájomné pôsobenie týchto veličín v konečnom dôsledku formuje ich obchodný model. Vzhľadom na rôznu štruktúru aktív, záväzkov i klientelu bánk, každý obchodný model je jedinečný. Ak by sme ich však mali definovať podľa základných charakteristík z pohľadu obsluhovaných segmentov, zdrojov financovania, aktivít na finančnom trhu a pod., v rámci eurozóny sa profilujú¹:

- (i) obchodný model založený na korporátnom financovaní (*wholesale funded*),
- (ii) tradičný obchodný model (*traditional commercial*),
- (iii) komplexný obchodný model (*complex commercial*) a
- (iv) obchodný model založený na obchodovaní s cennými papiermi (*securities holding*).

Nie je však možné určiť presné hranice medzi nimi, a zároveň veľká časť bánk nespadá ani pod jeden z nich (tzv. *outliers*). V tomto prípade sa jedná o banky špecializujúce sa na konkrétny segment (municipality, subjekty verejnej správy), produkt (hypotekárne financovanie), či funkciu (zúčtovanie derivátov).

---

¹ FARINÈ, Matteo – VOULDIS, Angelos. 2017. *Business models of the banks in the euro area*. In: ECB working paper series No 2070.

Pri pohľade na *modus operandi* slovenských bánk pozorujeme jednoznačnú orientáciu na tradičný obchodný model. Jeho podstatou je úverovanie domácností a podnikov financované prevažne z ich vkladov. Hlavné obchodné línie sú doplnené o operácie s cennými papiermi s primárnym cieľom vytvoriť likviditný vankúš a dodatočné výnosy, resp. zabezpečiť si účelové financovanie. Do derivátových vzťahov vstupujú banky prevažne s cieľom zmierňovania rizika. Hoci prislúchajú k jednému obchodnému modelu, aj medzi slovenskými bankami možno pozorovať špecifiká. A to predovšetkým v rozdielnosti miery orientácie na retailového alebo korporátneho klienta, bonite obsluhovaného segmentu, definovanom nosnom akvizičnom produkte, resp. preferovaného prístupu ku klientele (masový, resp. individuálny prístup).

Vývoj obchodného modelu slovenských bánk a šírka aktivít, ponúkaných produktov a služieb sú historicky významne ovplyvnené viacerými faktormi. Tieto faktory významne ovplyvňujú aj možnosť diverzifikácie zdrojov ich ziskovosti.

Prvým je štruktúra ekonomiky a prevažne zahraničná vlastnícka štruktúra veľkých domácich podnikov. Komplexnejšie produkty a služby (investičné úvery, zabezpečovacie transakcie, riadenie prebytočnej likvidity podnikov) sú tak v podnikovom sektore často zabezpečované na vyššej úrovni ich konsolidácie z dôvodu nákladovej optimalizácie a efektívnejšieho riadenia manažmentu podniku, resp. jeho skupiny.

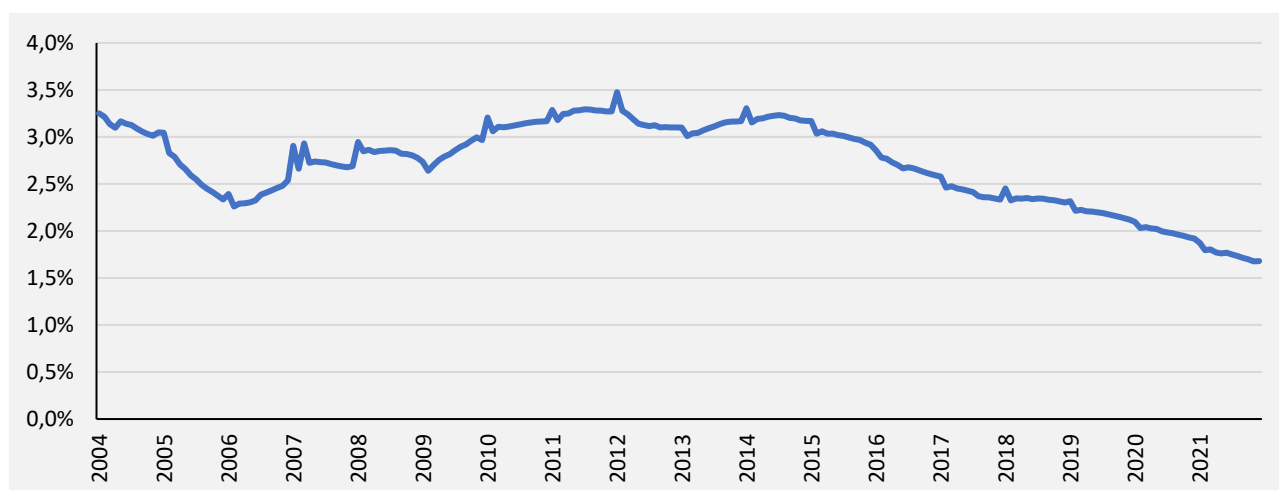
Druhým prvkom je samotná príslušnosť slovenských bánk k nadnárodným bankovým skupinám. Ako veľkí nadnárodní korporálni klienti, aj bankové skupiny optimalizujú svoju činnosť (či už z pohľadu prevádzkových nákladov alebo centralizácie riadenia rizika). Z tohto dôvodu nie sú lokálne banky natoľko aktívne v oblasti obchodovania na finančných trhoch a poskytovania komplexnejších a objemovo materiálnych štruktúrovaných produktov veľkým klientom. Zároveň, tento faktor významne ovplyvňuje aj možnosť expanzie slovenských bánk na zahraničné trhy.

Tretím faktorom je príslušnosť Slovenska k jednotnému európskemu trhu a naše členstvo v eurozóne. Lokálne podniky majú prístup k produktom a službám aj od zahraničných finančných inštitúcií, a to predovšetkým pri objemovo významnejších transakciách, ktoré často presahujú rizikový apetít lokálnych bánk. Naviac, jednotná menová politika má významný vplyv na výšku klientskych úrokových sadzieb, a je určujúca čo do rozsahu menovo-politických operácií, ktorých sa banky môžu zúčastniť. Vzhľadom na spoločnú menu sa významne zúžila možnosť bánk vykonávať cudzomenové operácie, nakoľko klientom významne kleslo menové riziko a nevytvárajú tak dopyt po zabezpečovacích nástrojoch ako v minulosti.

Spoločným znakom lokálnych bánk je však jednoznačná orientácia na úrokový diferenciál medzi úrokovými sadzbami z úverov a vkladov ako primárneho zdroja ich zisku. Táto črta však predstavuje riziko v prípade, ak sa toto úrokové rozpätie začne zužovať a dostane sa do bodu, kedy nezabezpečí generovanie dostatočného čistého výnosu na kapitálové krytie budúcej úverovej ponuky, prevádzky banky, resp. krytie potenciálnych strát z existujúcich obchodov.

Hodnota čistej úrokovej marže dnes dosahuje historické minimum², a naďalej existuje predpoklad jej ďalšieho poklesu. Banky ostatné roky pristupujú k rôznym kompenzačným opatreniam na strane nákladov, k hľadaniu alternatívnych zdrojov výnosov, ale i k zvyšovaniu objemu predaja nových úverov, čo však opätovne zvyšuje tlak na pokles klientskych úrokových sadzieb. Navyše, pri znižujúcej sa ziskovosti sa pod tlak dostáva aj rizikový apetít jednotlivých bánk, ktorý je často uvoľnený s cieľom rozšíriť potenciál rastu ich portfólia. To sa prejavuje predovšetkým pri poskytovaní úverov pri voľnejších úverových štandardoch s nižšími obchodnými maržami bánk, resp. nákupoch cenných papierov s horším ratingom. Je nutné však poznamenať, že na vývoj čistej úrokovej marže má významný vplyv aj meniaci sa štruktúra portfólia. Rastúci objem úverov na bývanie a relatívne oslabovanie pozície spotrebných úverov síce pôsobí na pokles marže, ale pri klesajúcom riziku na bilancii bánk. Uvedené bolo navyše podporené zjednodušením a zlacnením refinancovania, čo ešte zintenzívnilo cenovú konkurenciu na bankovom trhu. Limitom pre banky tak ostáva predovšetkým ich kapitálová pozícia, ktorá musí za každých okolností kryť ich očakávané a potenciálne i neočakávané straty.

Graf 1 Vývoj čistej úrokovej marže v slovenskom bankovom sektore

Zdroj: NBS

Poznámka: Čistá úroková marža je vypočítaná ako podiel analizovaného čistého výnosu na priemernej hodnote úrokovovo-citlivých aktív za bezprostredne predchádzajúcich 12 mesiacov.

Rizikom vyplývajúcim z dlhodobo zníženej ziskovosti je nedostatočné generovanie kapitálu, čo v dlhšom horizonte môže potenciálne znamenať aj obmedzenie úverovej ponuky zo strany jednotlivých bánk, a následne ešte rýchlejší pokles ziskovosti.

Faktory poklesu úrokových sadzieb

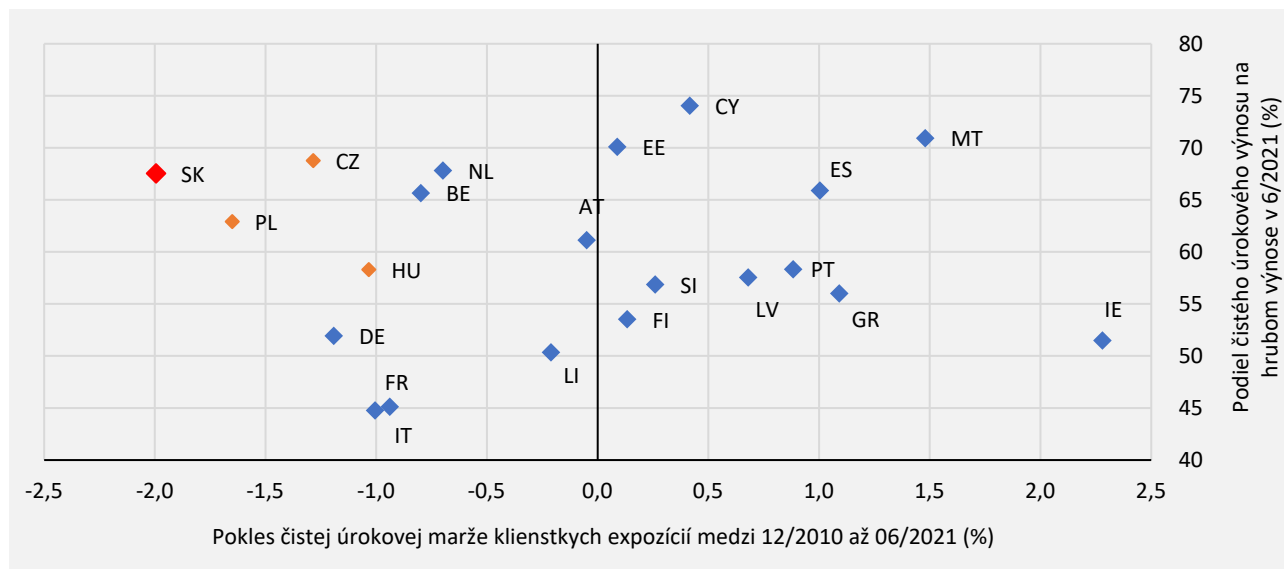
Obchodný model domácich bánk je už dekádu pod neustále sa zvyšujúcim tlakom. V porovnaní s krajinami eurozóny je v o to horšej situácii, že dlhodobo dominantná zložka

---

² Od júla 2014 (3,23 %) pozorovaný pokles čistej úrokovej marže, ktorý od februára 2019 (2,21 %) postupne prekonáva dovtedajšie minimum z februára 2006 (2,26 %). K 31. 12. 2021 bola hodnota čistej úrokovej marže na úrovni 1,68 %.

celkového hrubého výnosu – čistý úrokový výnos, je ovplyvnený najvýraznejším poklesom čistej úrokovej marže. Porovnateľnému vývoju čelia aj mimo-eurozónové bankové sektory v Poľsku, Českej republike, a v menšej miere i v Maďarsku.

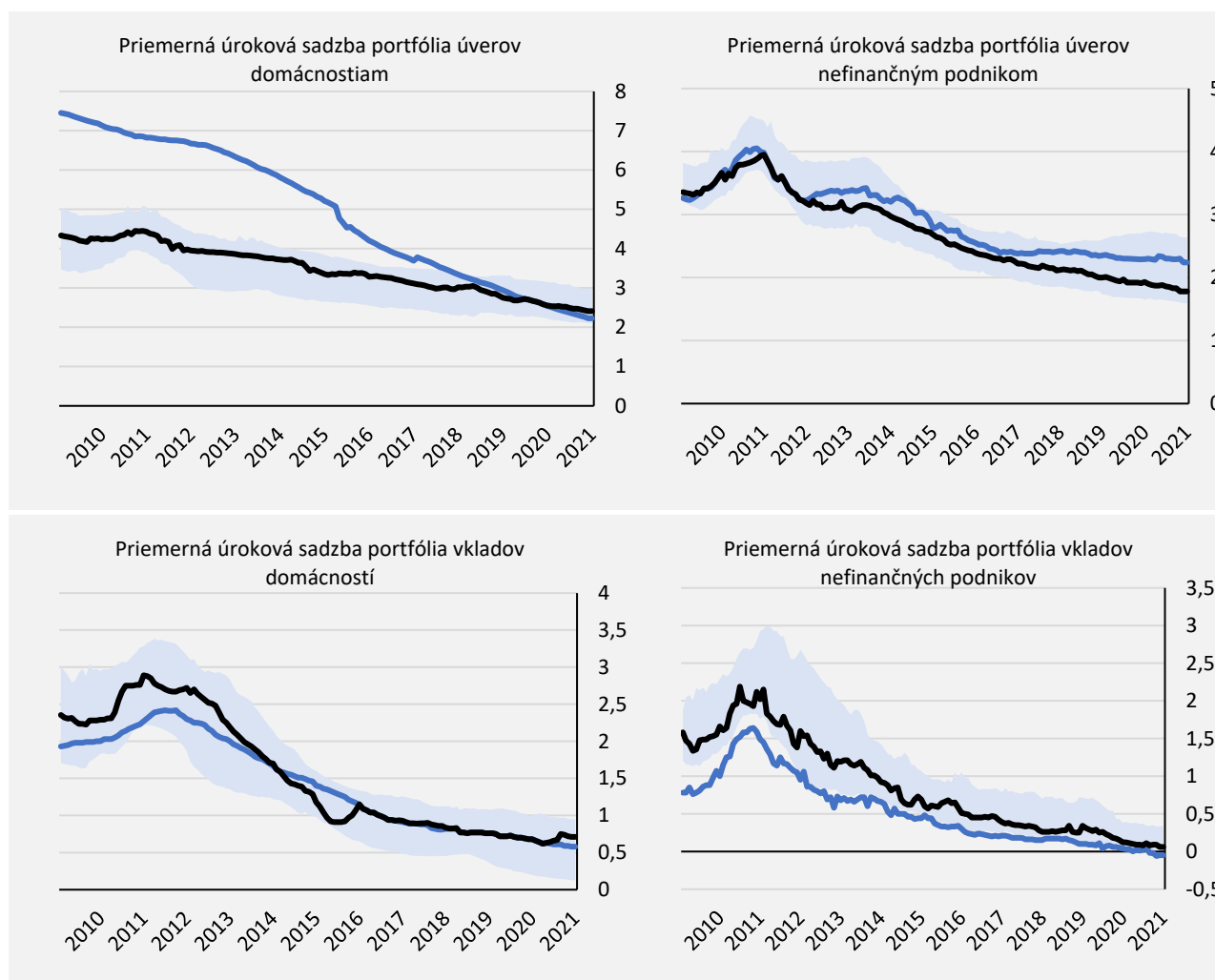
Graf 2 Porovnanie krajín z pohľadu zmeny čistej úrokovej marže medzi koncom roka 2010 a júnom 2021 a podielu čistého úrokového výnosu na celkovom hrubom výnose k júnu 2021 (%)

Zdroj: ECB, ČNB, MNB, NBP

Rýchlejší pokles čistej úrokovej marže voči ostatným krajinám eurozóny je spôsobený predovšetkým rastom podielu úverov na bývanie na bilancii slovenských bánk, čo bolo naviac sprevádzané ich výraznejším zlacňovaním. Slovenské banky mali naviac menší priestor pri zlacňovaní vkladov, a historicky v menšej miere využívali možnosť financovania sa prostredníctvom emisií cenných papierov, ktorých tempo zlacňovania v eurozóne prevýšilo tempo zlacňovania vkladov.

Graf 3 Porovnanie vývoja priemerných úrokových sadzieb z úverov a vkladov domácností a nefinančných podnikov od januára 2010 do novembra 2021 v krajinách eurozóny (%)

Zdroj: ECB

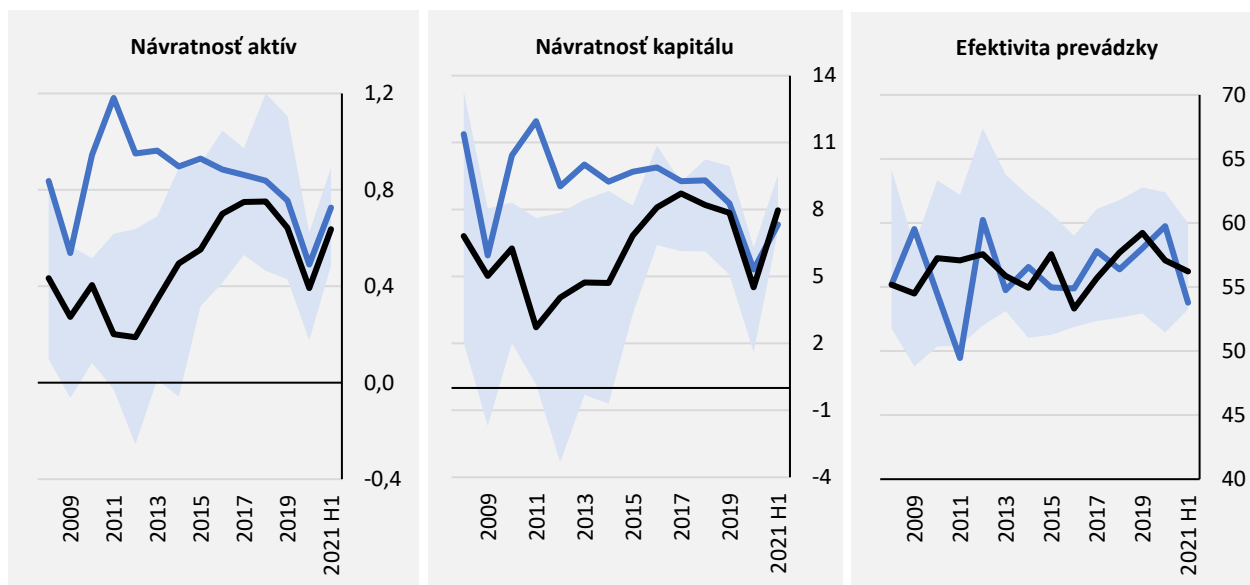
Poznámka: Tmavomodrá čiara predstavuje hodnoty za slovenský bankový sektor. Čierna čiara je mediánom krajín eurozóny. Svetlomodrá plocha predstavuje medzikvartilové rozpätie krajín eurozóny.

Doteraz to boli predovšetkým faktory cyklického charakteru, ktoré napomáhali ziskovosti bánk. Hospodársky rast pri nízkych úrokových sadzbách zlepšoval kreditný profil i úverovú kapacitu klientov, pri čoraz lacnejšom dlhovom financovaní sa podnikov. To pomáhalo bankám k nižšej tvorbe opravných položiek, prípadne efektívnejšiemu vymáhaniu zlyhaných pohľadávok. Zároveň, zvýšené objemy nového predaja pomáhali brzdiť zužujúce sa úrokové marže pri zlacňujúcom vlastnom financovaní sa a čiastočne pri úsporách na vlastnej prevádzke. Materializácia kreditných strát, utlmený úverový dopyt alebo vyčerpanie optimalizačných možností na strane nákladov však tempo znižovania ziskovosti môžu výrazne zdynamizovať.

Slovenský bankový sektor sa v porovnaní s inými krajinami v EÚ dlhodobo vyznačuje vyššou mierou ziskovosti meranou návratnosťou kapitálu (RoE), resp. aktív (RoA). Pozorujeme však jej postupné približovanie sa k mediánu ostatných krajín EÚ, čo je dôsledkom

práve rýchlejšieho znižovania čistého úrokového výnosu. Efektivita prevádzky (*cost-to-income ratio*) sa dlhodobo pohybuje v okolí mediánu krajín EÚ.

Graf 4 Miera ziskovosti a efektivita prevádzky bankového sektora v krajinách EÚ (%)

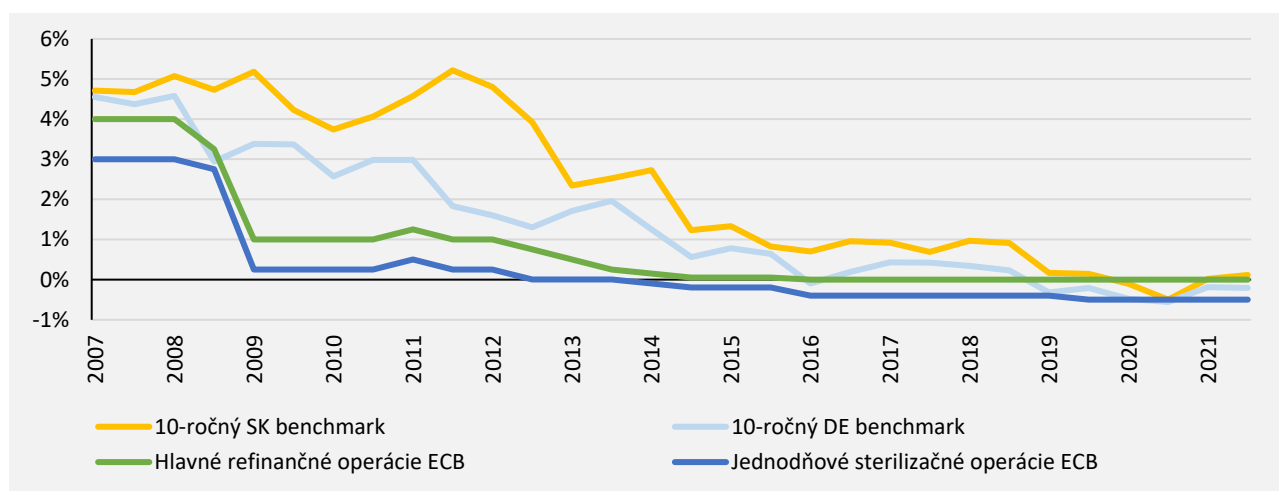
Zdroj: ECB

Poznámka: Tmavomodrá čiara predstavuje hodnoty za slovenský bankový sektor. Čierna čiara je mediánom krajín EÚ. Svetlomodrá plocha predstavuje medzikvartilové rozpätie krajín EÚ. Koncoročné hodnoty za obdobie 2008 až 2020. Hodnoty za prvý polrok 2021 sú anualizované.

Za poklesom čistej úrokovej marže môžeme identifikovať niekoľko faktorov – menová politika ECB, banková a pro-spotrebiteľská legislatíva ako i silnejúca konkurencia bánk zintenzívnená aktivitou finančných sprostredkovateľov. Zatiaľ čo efekty uvoľnenej menovej politiky možno vnímať naprieč celým finančným trhom a všetkými krajinami eurozóny, intenzita sprísnenia bankovej legislatívy a vplyv konkurencie je relatívne rôznorodý vzhľadom na dosah na rôzne časti a subjekty finančného trhu v jednotlivých krajinách.

Prvým faktorom je vývoj v menovej politike, keď základné úrokové sadzby už vyše dekádu v Európe od svetovej hospodárskej krízy v rokoch 2008 a 2009 klesajú a dnes dosahujú historické minimá. Je to dôsledok snáh jej tvorcov podporiť makroekonomickú aktivitu a naplniť svoj základný cieľ, cenovú stabilitu. Jedná sa o štrukturálnu črtu prostredia, ktorej sa musia prispôbovať všetky subjekty finančného trhu zmenou svojho obchodného modelu.

Graf 5 Prehľad základných úrokových sadzieb a výnosu 10-ročného benchmarkového slovenského a nemeckého štátneho dlhopisu od roku 2007 do konca roku 2021

Zdroj: NBS, Deutsche Bundesbank

Za druhý faktor poklesu môžeme označiť vývoj v príslušnej legislatíve. V európskej legislatíve išlo predovšetkým o posilnenie schopnosti absorpcie strát európskych bánk a pre vybrané banky zavedenie nových povinností ohľadom schopnosti samo-rekapitalizácie cez transformáciu ich vnútorných zdrojov, ktoré ešte zintenzívnili potrebu dlhodobu-udržateľnej ziskovosti ako organického zdroja bankového kapitálu. Pre domáce prostredie platí, že zatiaľ čo stanovenie maximálnej odplaty za poskytnutie spotrebiteľského úveru od roku 2014 malo výraznejší vplyv predovšetkým na banky financujúce rizikovejší segment³, bolo to až stanovenie maximálnej odplaty pri refinancovaní úverov na bývanie od roku 2016, čo ovplyvnilo celý bankový sektor⁴. Zavedenie, resp. sprísnenie rôznych lokálnych makroprudenciálnych nástrojov (limity na DTI, DSTI, LTV) s cieľom posilniť finančnú stabilitu nemalo síce priamy vplyv na vývoj úrokovej marže, ale znížilo potenciál úverového dopytu⁵.

Tretím faktorom je zvyšujúca sa konkurencia v boji o klienta medzi bankovými domami. Tento faktor je však výrazne ovplyvnený predchádzajúcimi faktormi. Pokles miery výnosového úroku sa banky snažia kompenzovať vyšším stavom svojho portfólia. Konkurencia bola výrazne zintenzívnená zladením poplatku za refinancovanie úverov na bývanie od roku 2016, čo malo za následok i zvýšenú aktivitu finančných sprostredkovateľov.

Zníženie ziskovosti jednotlivých bánk nemusí byť okamžite spojené s ohrozením finančnej stability, ak tým nie je postihnutá väčšina sektora. To môže predznamenávať rozsiahlejšie negatívne následky. Pri pohľade na najväčších účastníkov domáceho bankového sektora (z pohľadu aktív), môžeme pozorovať u väčšiny jednoznačný trend zníženia ziskovosti.

³ Správa o finančnej stabilite - máj 2017 (Box 4, str. 32).

⁴ Správa o finančnej stabilite - november 2016 (str. 25).

⁵ Správa o finančnej stabilite - máj 2019 (Box 1, str. 31).

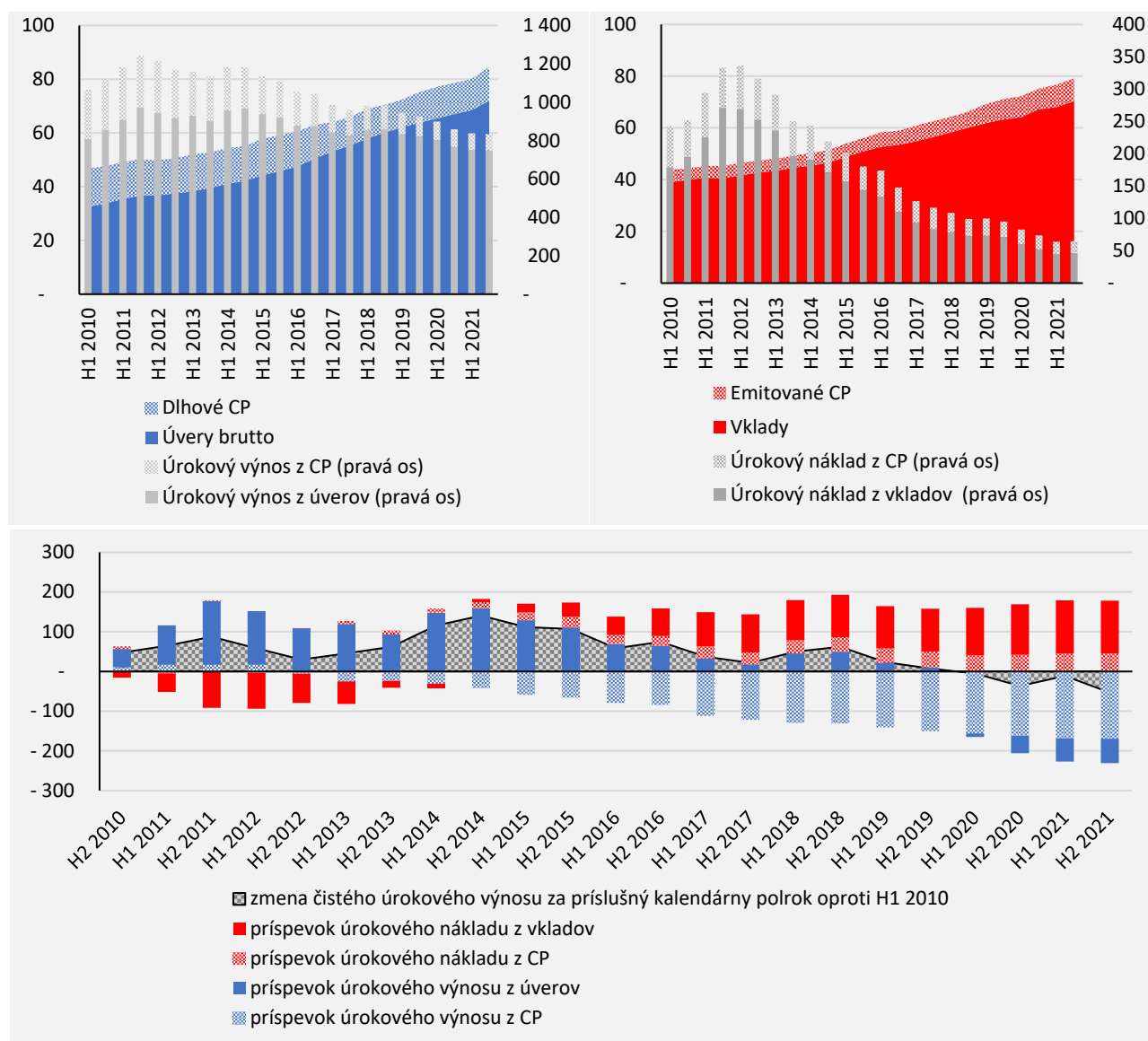

Zníženie miery výnosovosti aktív nedokázalo byť, s výnimkou jednej inštitúcie so špecifickým obchodným modelom, v období medzi rokmi 2016 až 2020 kompenzované adekvátnym poklesom miery nákladovosti záväzkov.

Vývoj zložiek čistého úrokového výnosu

Úverová expanzia financovaná postupne zlacňovanými vkladmi dokázala krátkodobo v rokoch 2010 až 2014 zvýšiť čistý úrokový výnos bankového sektora. Od roku 2015 však čistý úrokový výnos postupne klesá. Od druhého polroka 2020 do konca roka 2021 dosahuje dokonca hodnoty v absolútnom vyjadrení pod úrovňou prvého polroka 2010, a to pri raste objemu poskytnutých úverov nakúpených cenných papierov o viac než 80 % (o 38 mld. €). Priemerná miera úrokového výnosu z úverov a cenných papierov tak klesla v sledovanom období na menej než polovicu zo 4,6 % na 2 %, pri poklese priemernej miery úrokového nákladu úročených záväzkov z vkladov klientov a emitovaných cenných papierov z 1,1 % na 0,2 %.

Graf 6 Vývoj úrokových výnosov a nákladov (mil. EUR) a základných úrokovocitlivých bilančných položiek (mld. EUR) od roku 2010 do konca roka 2021

Zdroj: NBS

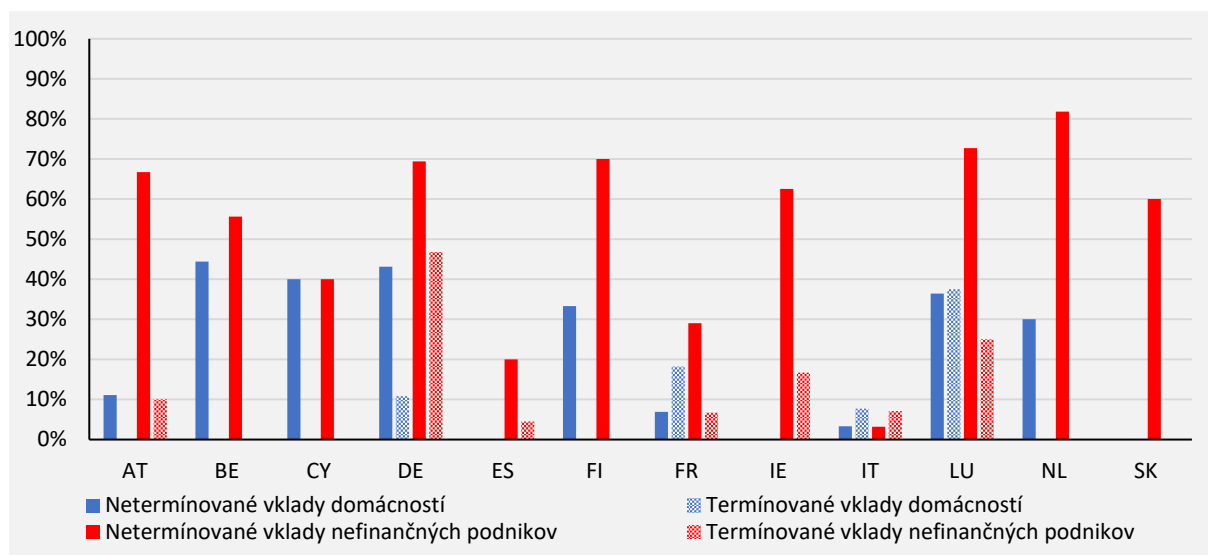
Poznámka: CP - cenné papiere.

Najvýznamnejšou zložkou čistého úrokového výnosu sú úrokové výnosy z úverov klientom. Avšak, viac než zdvojnásobenie portfólia úverov klientom (nárast z 32,4 mld. € na 72,1 mld. €) pri znižujúcej sa priemernej miere úrokového výnosu (z 5 % na 2,1 %) spôsobilo, že po silnejších rokoch 2011 až 2015 postupne úrokový výnos z úverov klesá, a dokonca od druhého polroka 2020 dosahuje svoje najhoršie výsledky od roku 2010. Z absolútneho pohľadu tak rastúca báza úverov už nedokáže kompenzovať neustále sa znižujúce úrokové sadzby.

Pri úrokových nákladoch z vkladov klientov je vývoj veľmi podobný. Hoci báza vkladov medzi rokmi 2010 až 2021 vzrástla o 31 mld. € na 70 mld. €, pokles úrokových sadzieb stlačil vyplatené úroky na štvrtinu v absolútnom vyjadrení. Priemerná miera úrokových nákladov z vkladov tak klesala postupne z 0,9 % na 0,1 %. Ďalšie výraznejšie zlacňovanie úrokových

nákladov z vkladov je však závislé od možnosti aplikácie záporných úrokových sadzieb na vklady nielen podnikov, ale aj domácností. V období od roku 2014 do konca roka 2020 bolo na Slovensku zápornou úrokovou sadzbou minimálne jeden mesiac úročených 60 % netermínovaných vkladov podnikov⁶. Na iné typy vkladov neboli záporné úrokové sadzby aplikované. Oproti tomu, v mnohých krajinách eurozóny sú záporné úrokové sadzby bežné aj pre segment domácností, resp. aj pre termínované vklady⁷.

Graf 7 Podiel vkladov v krajinách eurozóny s aplikovanou zápornou úrokovou sadzbou od júna 2014 do konca roka 2020 po dobu minimálne jedného mesiaca (%)

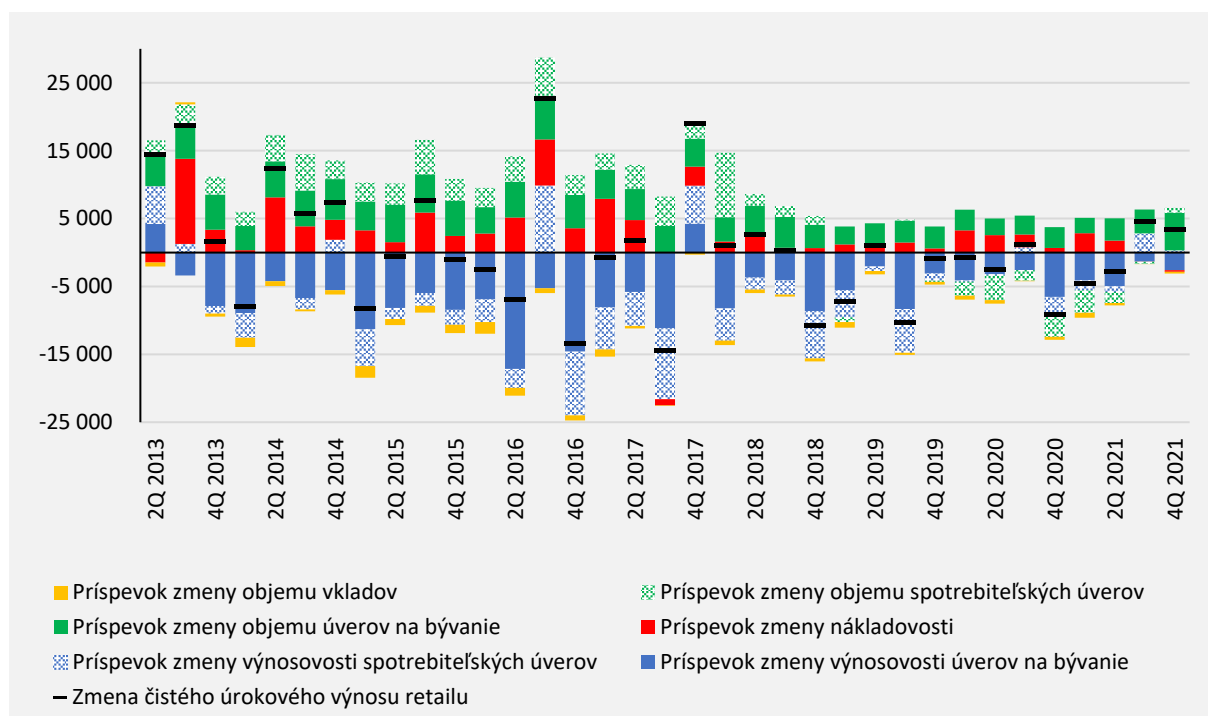
Zdroj: ESRB

Ak by sme sa pozreli na najvýznamnejšie segmenty v rámci klientskeho portfólia, môžeme pozorovať rôznu dynamiku, datovanie kulminácie i rozdielne príspevky k zmene čistého úrokového výnosu. V prípade retailového segmentu bol do druhého štvrtého roka 2017 hlavným faktorom rastu výnosnosti, resp. faktorom zmiernenia jeho poklesu, pokles nákladovosti vkladov, ktorý bol významne dopĺňaný spomínanou úverovou expanziou, predovšetkým pri úveroch na bývanie. Naopak, v uvedenom období sa pod vývoj výnosnosti negatívne podpisovalo precenenie úverov pri nižších úrokových sadzbách, opätovne predovšetkým pri úveroch na bývanie. Od tretieho štvrtého roka 2017 sme svedkom zoslabnutia intenzity jednotlivých príspevkov. Navyše, faktor príspevku zmeny objemu spotrebiteľských úverov začal od roku 2019 už prevažne negatívne pôsobiť na vývoj výnosnosti retailového segmentu. Príspevok zmeny objemu vkladov je relatívne stabilný, avšak zanedbateľný počas celého sledovaného horizontu.

⁶ ESRB. 2021. *Lower for longer – macroprudential policy issues arising from the low interest rate environment.*

⁷ V Estónsku, Litve, Lotyšsku, Malte, Portugalsku a Slovinsku neboli záporné úrokové sadzby aplikované na vklady domácností ani podnikov.

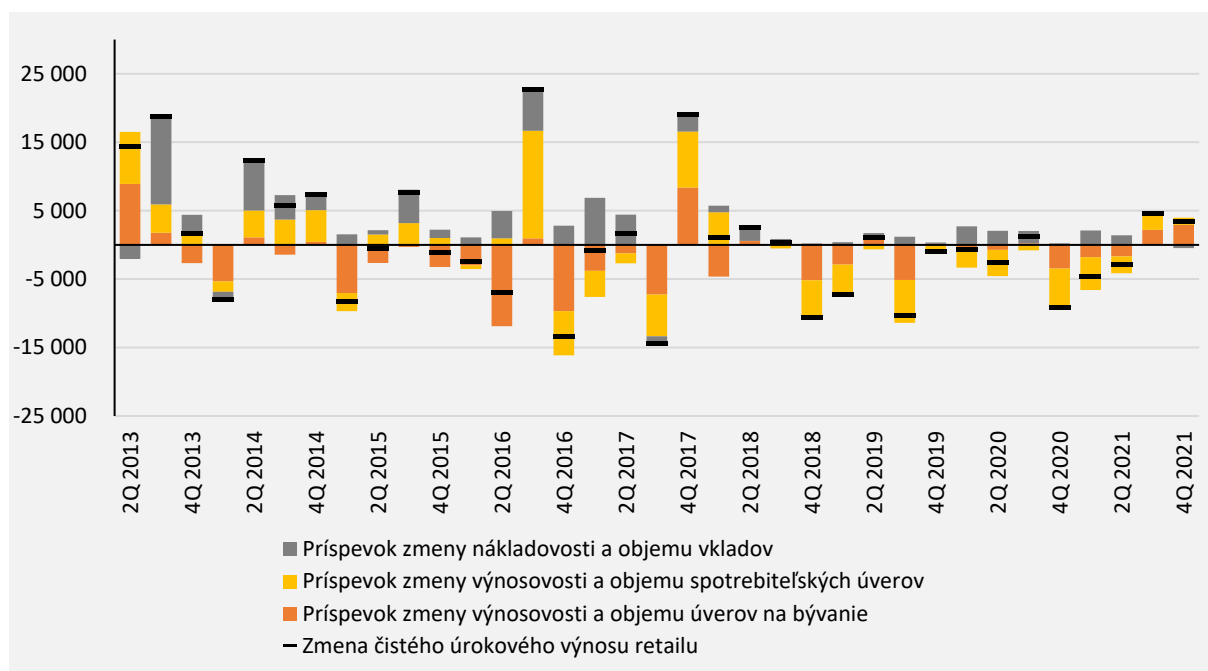
Graf 8 Dekompozícia medzištvrtročnej zmeny ročného čistého úrokového výnosu pre retailový segment (tis. EUR)

Zdroj: NBS

Pri pohľade na uvedené optikou príspevku konkrétneho bankového produktu (úvery na bývanie, spotrebiteľské úvery a vkladové produkty), pokles nákladovosti napriek rastu objemu pri vkladových produktoch mal najväčší pozitívny vplyv na čisté úrokové výnosy bankového sektora. Naopak, úvery na bývanie ani významnými absolútnymi prírastkami počas celého sledovaného obdobia nedokázali vykompenzovať pokles svojej výnosovosti. Spotrebiteľské úvery zmiernovali pokles čistého úrokového výnosy predovšetkým do roku 2015. Od tohto momentu pozorujeme výraznejšie zníženie priemernej úrokovej sadzby, čo bolo neskôr od roku 2018 zintenzívnené aj spomalením rastu, resp. neskôr poklesom istiny portfólia.

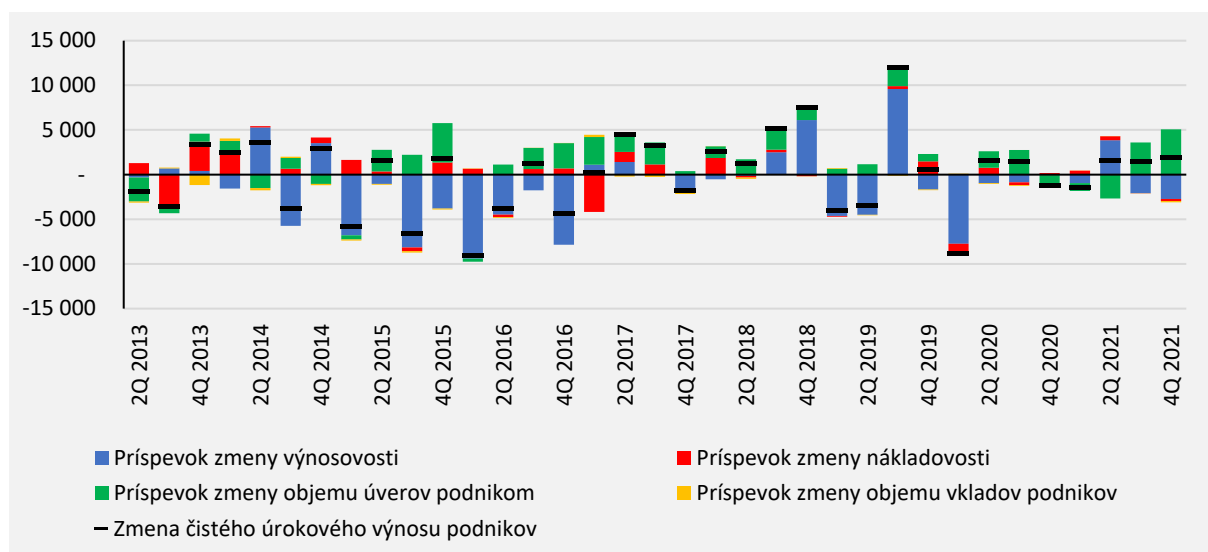
Graf 9 Dekompozícia medzištvrtročnej zmeny ročného úrokového výnosu pre základné retailové produkty (tis. EUR)

Zdroj: NBS

V prípade náhľadu na čistý úrokový výnos pre segment nefinančných podnikov sme svedkom živiteľnejšieho vývoja, čo sa smeru i intenzity pôsobenia jednotlivých príspevkov týka. Avšak, najvýraznejším negatívnym príspevkom k čistému úrokovému výnosu aj tohto segmentu je znižovanie výnosovosti, čo bolo do značnej miery tlmené nárastom objemu podnikových úverov a zlacňovaním vkladov podnikov. Tak ako pri retaili, aj tu faktor zmeny objemu vkladov pôsobil marginálne negatívne.

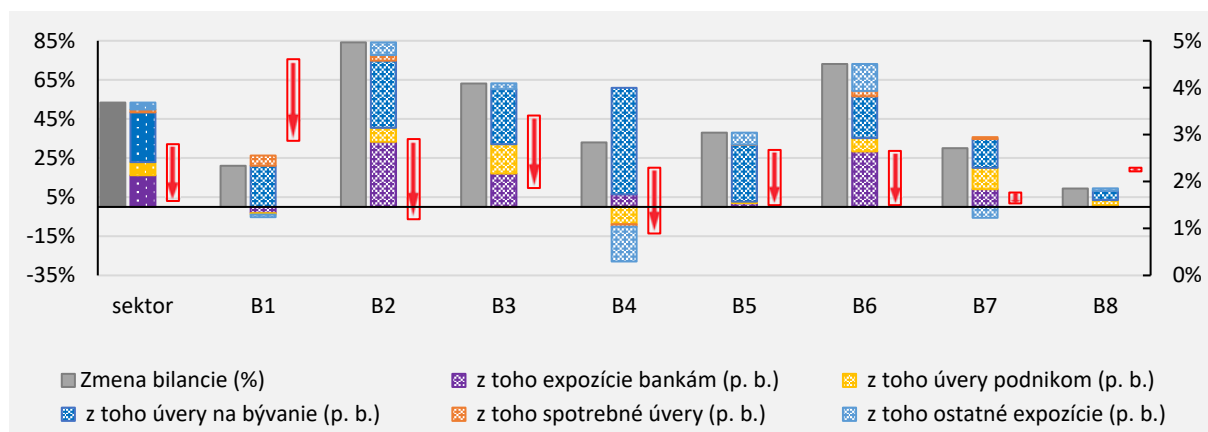
Graf 10 Dekompozícia medzištvrtročnej zmeny ročného čistého úrokového výnosu pre segment nefinančných podnikov (tis. EUR)

Zdroj: NBS

S ohľadom na vyššie uvedené je zrejmé, že viac dotknuté sú banky s vyšším podielom a nárastom retailových aktív na bilancii, a to predovšetkým úverov na bývanie. Významným faktorom pri individuálnom poklese ziskovosti bola i východisková čistá úroková marža banky (v roku 2015 vs. jej pokles voči roku 2021). Tá najrýchlejšie klesala v bankách, ktoré ju mali v roku 2015 nad sektorovým priemerom. V ostatných rokoch má na štruktúru bilancie výrazný vplyv aj prebytok likvidity (podporený aj refinančnými menovo-politickými operáciami ECB) v individuálnych bankách, ktorý je ukladaný vo veľkej miere na účty v centrálnej banke.

Graf 11 Pokles čistej úrokovej marže v rokoch 2015 až 2021 v individuálnych bankách (% , %)

Zdroj: NBS

Poznámka: Vo výbere individuálnych bánk sa nachádza 8 najväčších bánk a pobočiek zahraničných bánk podľa veľkosti ich bilancie ku koncu roka 2021. Ľavá os: Percentuálna zmena bilancie a z nej vybraných bilančných položiek medzi rokmi 2015 až 2021. Pravá os: Úroveň a pokles čistej úrokovej marže medzi rokmi 2015 až 2021. Horný začiatkový bod červenej šípky znázorňuje východiskovú hodnotu čistej úrokovej marže (rok 2015) a dolný koncový bod jej aktuálnu hodnotu (rok 2021). Dĺžka šípky znázorňuje intenzitu poklesu čistej úrokovej marže.

Z pohľadu zmeny čistého úrokového výnosu však zaznamenali najväčšiu negatívnu zmenu oproti roku 2010 úrokové výnosy z nakúpených cenných papierov. Banky dlhodobo nedokážu nahradiť zmaturované dlhopisy emitované pred krízovými rokmi 2008 a 2009 rovnako výnosnými, resp. porovnateľne výnosnými emisiami. Výnosy z portfólia nakúpených dlhových cenných papierov boli v sledovanom období 2010 až 2021 negatívne ovplyvnené tak znižujúcim sa stavom portfólia (pokles zo 14,3 mld. € na 12,5 mld. €), ako aj poklesom miery ich priemernej výnosovosti (z 3,5 % na 1,4 %)⁸. Zníženie úrokového výnosu bolo navyše sprevádzané postupným nárastom zostatkovej splatnosti dlhopisových portfólií zo 4,1 na 6,1 roka medzi rokmi 2010 až 2021.

Prostredie nízkych úrokových sadzieb so sebou prinieslo už spomínaný nárast rizikového apetítu investorov, banky nevynímajúc. Tie pristúpili k nákupu aktív rizikovejších emitentov. V súvislosti s tým sme mohli v dlhopisových portfóliách bánk pozorovať mierny odklon od štátnych dlhopisov⁹, pričom pozíciu si posilnili tituly emitované nefinančnými podnikmi a bankami. Pokles štátnych dlhopisov bol najvýraznejší pri slovenských štátnych dlhopisoch, naopak zvýšila sa pozícia v prípade krajín s porovnateľným, resp. horším ratingom, konkrétne talianskych, španielskych, slovinských či bulharských štátnych dlhopisov. Pozitívnym javom však ostáva zníženie koncentrácie držby domácich dlhopisov v portfóliách bánk. Priemerný rating bankových portfólií štátnych cenných dlhopisov však kopíroval vývoj slovenského ratingu, t. j. mierny pokles z A+/A1 (v roku 2010) na A/A2 (v roku 2021). Bankové emisie, resp. emisie nefinančnými podnikmi vzrástli o 494 mil. € (+65 %), resp. 236 mil. € (+55 %).

Na strane úrokových nákladov na emitované cenné papiere sme svedkom postupného zlacňovania tejto formy financovania. Pri raste objemu emitovaného dlhu zo 4,8 mld. € na 8,9 mld. € a znížení priemernej miery úrokového nákladu z 2,7 % na 0,4 % sa absolútny objem ročného úrokového nákladu znížil medzi rokmi 2010 až 2021 na menej než tretinu. V najbližšom období sa očakáva pokračovanie tohto trendu, a to s ohľadom na (i) postupný nábeh povinnosti vybraných bánk posilniť schopnosť ich samo-rekapitalizácie cez tzv. *MREL-eligible* inštrumenty, (ii) záujem investorov o nástroje určené na financovanie ochrany životného prostredia alebo podporujúce dlhodobo-udržateľný rozvoj a (iii) priaznivé podmienky pre emisie krytých dlhopisov.

Rast klientskych úrokových sadzieb nemusí priniesť okamžitý, resp. výrazne pozitívny impulz pre ziskovosť bankového sektora. Napriek tomu, že vo februári 2022 pristúpili

---

⁸ Dôvodom poklesu úrokového výnosu z držaných cenných papierov však bol aj predaj dlhopisov držaných v portfóliu oceňovaných umorovanou hodnotou pred dátumom ich splatnosti. Banky využili priaznivé trhové podmienky a predajom dlhopisov zrealizovali očakávaný úrokový výnos v momente ich predaja do položiek neúrokového výnosu.

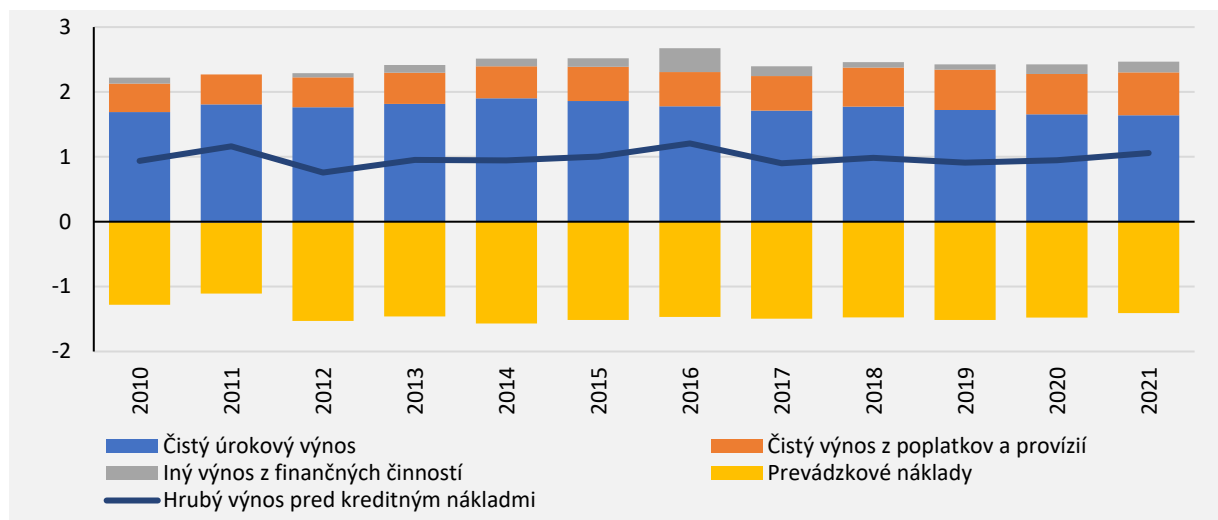
⁹ V roku 2010 tvorili štátne dlhopisy viac než 91 % dlhopisového portfólia bánk s postupným poklesom absolútne i relatívne do roku 2019 na úroveň 80 %. V roku 2021 evidujeme mierny nárast objemu i podielu štátnych dlhopisov na úroveň 85 %.

viaceré významné banky na Slovensku k zvyšovaniu klientskych úrokových sadzieb na úvery na bývanie, posilňovanie ziskovosti bánk nie je aktuálnou témou. Dôvodom rastu klientskych úrokových sadzieb je totiž očakávané sprísnenie menovej politiky zo strany ECB vyvolané pretrvávajúcou vysokou infláciou, ktoré sa premieta aj do nárastu požadovaného výnosu zo strany bankových veriteľov (očakávaný nárast úrokových nákladov) a nárastu požadovaného výnosu zo strany akcionárov. Je potrebné podotknúť, že rastúce klientske sadzby budú ovplyvňovať len úrokový výnos bánk z novo-poskytovaných úverov. Rovnako, pri rastúcich úrokových sadzbách sa očakáva zníženie tempa miery refinancovania.

Zmierňujúce faktory poklesu čistého úrokového výnosu

Slovenský bankový sektor z pohľadu štruktúry ziskovosti sa opiera primárne o čistý úrokový výnos. Druhý tradičný pilier ziskovosti bánk, čistý výnos z poplatkov a provízií postupne rastie (481 mil. € v 2013 vs. 622 mil. € v 2020). Jeho schopnosť doplniť výpadok úrokových výnosov v momente, keď úspory bánk na úrokových nákladoch zdrojov financovania dosiahnu funkčné dno a miera úverovej expanzie spomalí, je však limitovaná. Faktorom nárastu čistého výnosu z poplatkov a provízií je predovšetkým nárast na prijatých poplatkoch a províziách, ktorý v absolútnom vyjadrení v uvedenom období dosiahol 150 mil. €, pri zvýšení nákladov na ne o 10 mil. €. Z pohľadu zdroja je však dôležité, že nárast prijatých poplatkov z úverov, vkladov a transakcií od klientov dosiahol v sledovanom horizonte len 33 mil. €. Silnejúcim faktorom nárastu tejto zložky neúrokového výnosu je predaj produktov a služieb tretích strán bankami (investičné a poisťné produkty), ktorý pozitívne vplyva na výnosy z provízií.

Graf 12 Dekompozícia hrubého výnosu pred očistením o kreditné náklady (mld. EUR)

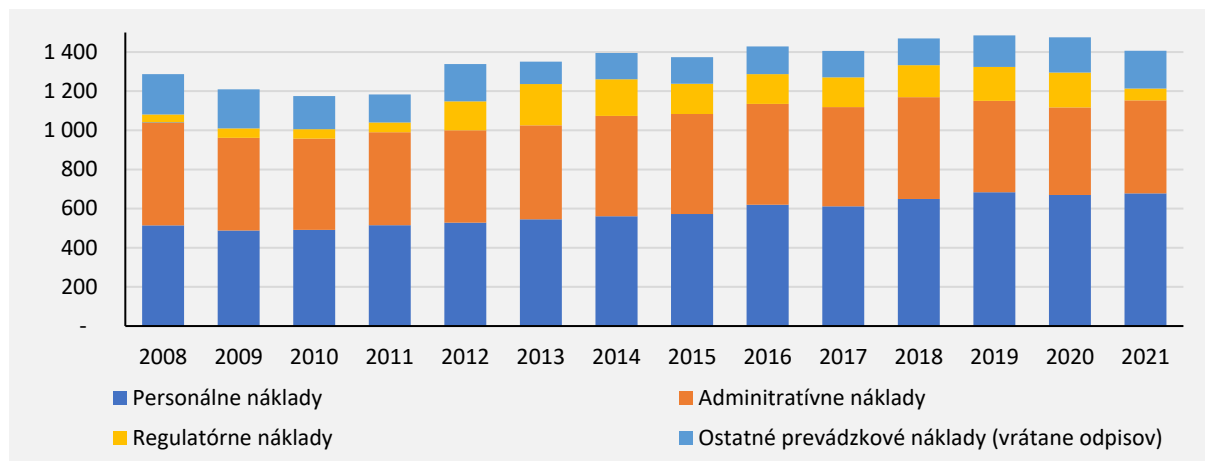
Zdroj: NBS

Výrazným determinantom ziskovosti slovenských bánk sú prevádzkové a kreditné náklady. Pri skôr spomenutých pozorujeme trend postupného zvyšovania efektivity

(znižovanie počtu obchodných miest a zamestnancov¹⁰, úspory na nakupovaných výkonoch a službách od tretích strán s výnimkou nákladov na IT oblasť, vrátane optimalizácie nákladov v rámci skupinových štruktúr), čo však bolo v ostatných rokoch výrazne ovplyvňované aj regulátornými nákladmi (predovšetkým bankovým odvodom od roku 2012).

Graf 13 Vývoj prevádzkových nákladov (mil. EUR)

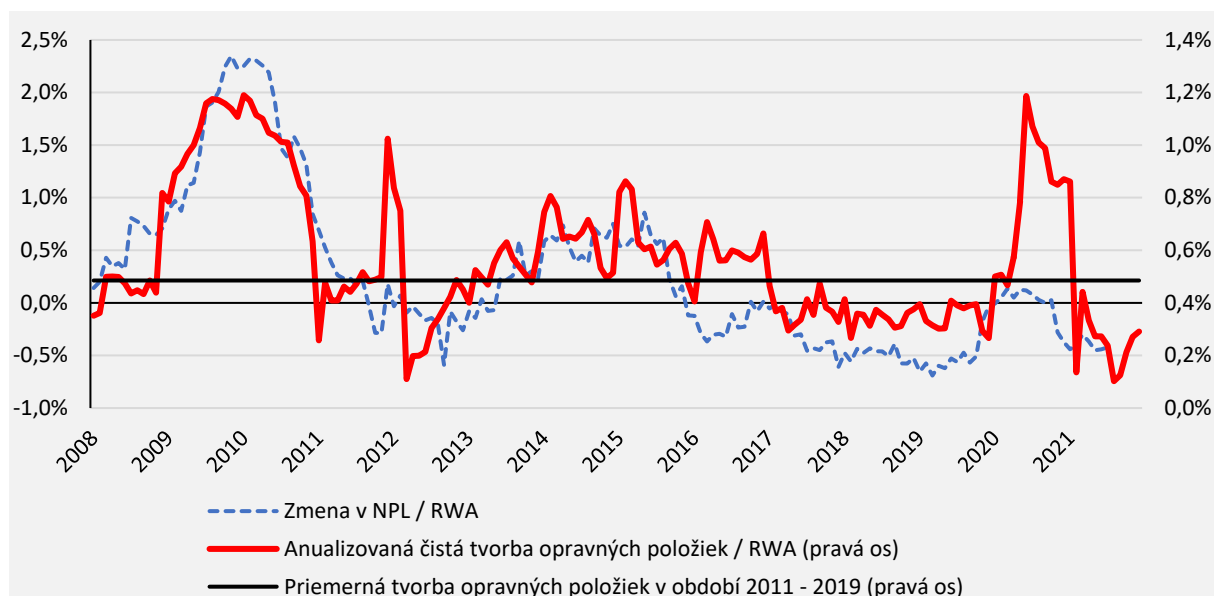
Zdroj: NBS

Poznámka: Regulatórne náklady zahŕňajú (i) poplatky za dohľad, (ii) príspevok do Fondu ochrany vkladov, (iii) osobitný odvod vybraných finančných inštitúcií v rokoch 2012 až 2020 a (iv) príspevky do rezolučného fondu platené od roku 2015 (v roku 2015 príspevky smerovali do národného fondu, od roku 2016 smerujú do jednotného rezolučného fondu; príspevok za rok 2015 je bankám do roku 2022 alikvotne ročne refundovaný).

Oproti tomu, kreditné náklady sú predovšetkým priamo závislé od ekonomického cyklu a jeho vyjadrenia v miere znehodnocovania finančných aktív. Z tohto dôvodu pozorujeme ich vyššiu alokáciu práve počas krízových rokov.

¹⁰ V období od konca roka 2008 do konca roka 2021 pozorujeme práve ku koncu roka 2021 najnižší evidenčný počet zamestnancov pracujúcich v komerčných bankách (17 721) ako i najnižší počet obchodných miest komerčných bánk (984). Za ostatné dva roky sa znížil počet zamestnancov bankového sektora o takmer 1 700 pri znížení obchodných zastúpení o 160 miest.

Graf 14 Vývoj tempa čistej tvorby opravných položiek (%)

Zdroj: NBS

Poznámka: NPL – zlyhané úvery. RWA – rizikovo-vážené aktíva.

Na ziskovosť bankového sektora majú vplyv aj rôzne jednorazové výnosové udalosti a príležitosti. Z pohľadu individuálnych bánk sa najčastejšie jedná o vyplatenie mimoriadnych dividend z dcérskych spoločností, prípadne ich predaj, reorganizáciu, alebo využitie individuálnych investičných príležitostí, resp. arbitráží. V ostatnej histórii však pozorujeme dve udalosti, ktoré mali (mohli mať) dosah na širšie spektrum bánk.

Z pohľad vplyvu na zisk objemovo zatiaľ významnejšou z nich bola konverzia akcií spoločnosti VISA, ktorá ôsmim domácim bankám priniesla pred zdanením takmer 116 mil. € v roku 2016.

Druhou udalosťou je aktuálne prebiehajúca tretia séria cielených dlhodobých refinančných operácií ECB (TLTRO III), ktorá je síce účinná už od roku 2019, ale až pandemiou vyvolané zatriktívnenie podmienok v rokoch 2020 a 2021 (*special interest rate period, aditional special interest rate period*) a zrušenie bankového odvodu akcelerovalo ich širšie využitie aj domácimi bankami. Ku koncu roka 2021 využívalo TLTRO III operácie päť slovenských bánk priamo, a minimálne jedna banka nepriamo cez medzibankové operácie v rámci vlastnej skupiny. Priamo participujúce banky, s výnimkou jednej, využili maximálny potenciál (*borrowing allowance*) na približne 90 % a viac. Celkový čistý úrokový výnos za celú životnosť týchto operácií je náročné presne určiť, predovšetkým kvôli neistote súvisiacej s plnením podmienok pre zvýhodnené úročenie takto získaných zdrojov, i následným úročením aktív nimi financovaných¹¹. Odhadovaný príspevok operácií TLTRO III k ich hospodárskemu

¹¹ Za predpokladu doterajšieho vývoja a stavu zdrojov získaných v TLTRO III vybranými bankami s priamou účasťou, splnenia podmienok pre zvýhodnené úročenie a uloženia týchto prostriedkov na účty v centrálnej banke by predstavoval čistý výnos za celú dobu trvania týchto operácií takmer 69 mil. €.

výsledku roka 2021 pred zdanením u priamo participujúcich bánk predstavuje 5 %¹² (pre jednotlivé banky od 0 % do 15 % v závislosti od načasovania vstupu do jednotlivých tranží a miery využitia potenciálu na čerpanie, ako i objemu a štruktúry zisku danej banky).

Za štrukturálnu zmenu pozitívne vplývajúcu na vývoj a stabilitu obchodného modelu bánk je možné považovať aj rozvoj v oblasti krytých dlhopisov. Do roku 2018 stagnujúci a historicky menej využívaný inštitút hypotekárneho bankovníctva (hypotekárne záložné listy financujúce hypotekárne úvery a následne nimi i zabezpečené) bol legislatívne nahradený voľnejším programom krytých dlhopisov a ich krycieho bloku. Emitovanie krytých dlhopisov je navyše podporované prostredím nízkych úrokových sadziieb, prebytkami likvidity a záujmom investorov o ne, ako i nevyužitým potenciálom bánk, ktoré na svojich bilanciách majú veľké a stále rastúce portfóliá aktív, ktoré možno využiť pre potreby krycieho bloku. Uvedené podmienky umožňujú bankám zabezpečiť si dlhodobjšie financovanie za priaznivých podmienok, pričom výnimkou nemusí byť ani umiestnenie emisie so záporným výnosom pre investorov¹³. Okrem optimalizácie štruktúry a nákladovosti bilancie získavajú banky i históriu v očiach investorov, ktorá môže vyústiť do priaznivejších podmienok ich budúcich emisií.

Záver

Tlak na generovanie výnosov z dôvodu nízkych úrokových sadziieb, zvýšená konkurencia na finančnom trhu a z toho plynúca znižujúca sa ziskovosť bánk nie sú výlučne lokálnym problémom. Už od roku 2016 patrí téma medzi kľúčové priority európskeho bankového dohľadu. Navyše, sprísňujúca sa regulácia, potreba digitalizácie a tlak fintech a big-tech spoločností len zväčšujú potrebu udržateľnej ziskovosti ako zdroja bankového kapitálu. Vzhľadom na dlhodobý charakter prostredia nízkych úrokových sadziieb môžeme s istotou hovoriť o štrukturálnej črte bankového trhu. Banky na sanáciu zníženej výnosovosti doteraz využívali prevažne rezervy na strane nákladov a nárast objemu predaja úverov, čo z dlhodobej perspektívy nie je udržateľné. Rovnako, trendom sa stáva väčší rizikový apetít, čo v prostredí nízkych mier znehodnotenia a zlyhania môže výrazne zvyšovať riziko prudkého zhoršenia ziskovosti v prípade materializácie strát. Pri pohľade do krátkej budúcnosti nemožno očakávať zásadnú zmenu, hoci klientske úrokové sadzby výrazne spomalili svoj dlhodobý pokles, a niektoré banky dokonca v roku 2022 začali so sprísňovaním cenovej politiky. Rastové očakávania úrokových sadziieb vyvolané makroekonomickými fundamentmi sa totiž premietnu, hoci v menšej miere, aj do úrokových nákladov bánk. Vyššie úrokové sadzby na úveroch budú navyše aktuálne len pre zlomok aktuálneho portfólia (novo-poskytnuté úvery a úvery kde príde k prejednaniu úrokovej miery). Na banky sa tak každopádne zvyšuje tlak na

---

¹² Odhadnuté cez minimálny úrokový diferenciál 0,5 % dosiahnutý na objeme TLTRO III operácií počas ich životnosti v roku 2021.

¹³ Emisie Prima banky Slovensko, a.s. z októbra 2019, resp. septembra 2021 so záporným výnosom pri emisii -0,096 %, resp. -0,1 %.

posilnenie alternatívnych zdrojov ziskovosti (poplatkový výnos, operácie na finančných trhoch). Možnosťou ako posilniť potenciál ziskovosti sú však i úspory z rozsahu, či už vo forme zmien organizačnej štruktúry v rámci jednotlivých medzinárodných bankových skupín alebo cez ich fúzie a akvizície, čo môže predstavovať ďalšie úskalia vo vzťahu k finančnej stabilite slovenského finančného sektora.

Daniel Hajdiak

financna.stabilita@nbs.sk